

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI YOSHLAR SIYOSATI VA SPORT VAZIRLIGI

JISMONIY TARBIYA VA SPORT BO‘YICHA MUTAXASSISLARNI QAYTA TAYYORLASH VA MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI SAMARQAND FILIALI

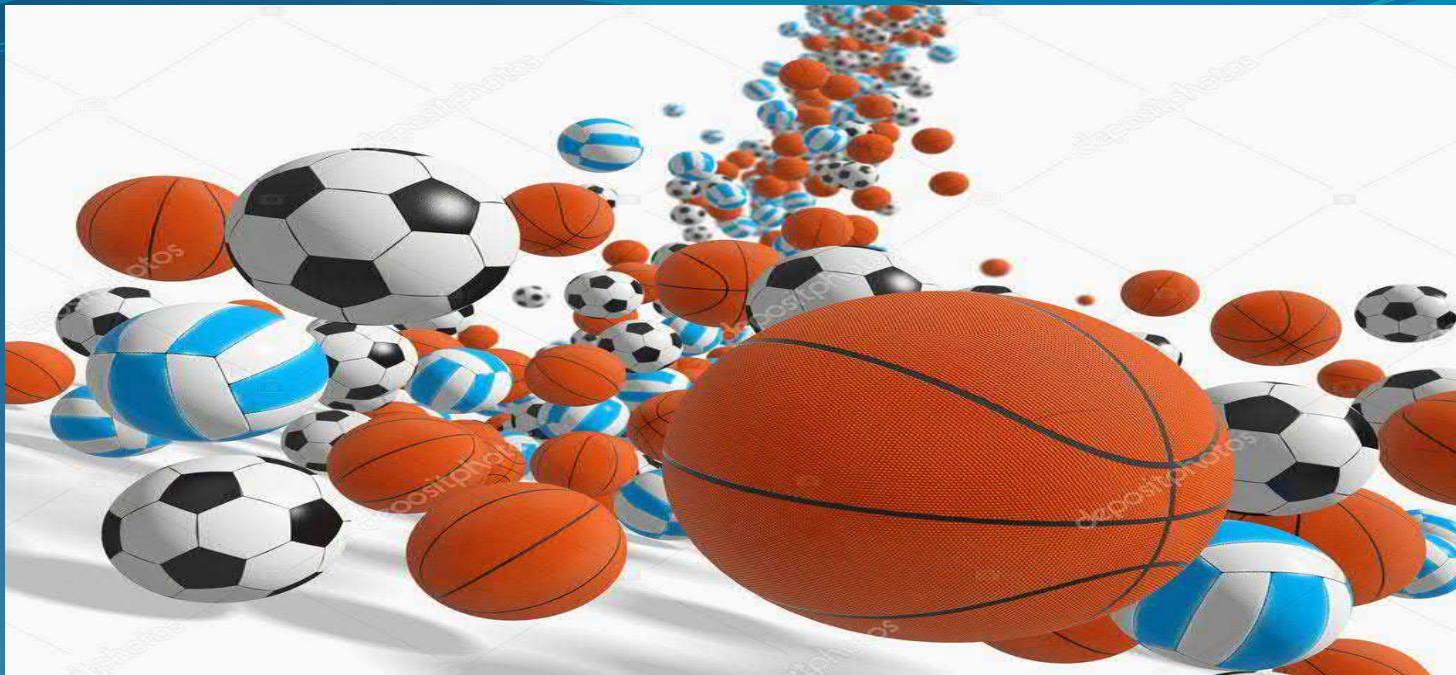
“JISMONIY TARBIYA VA SPORTDA XORIJIY TAJRIBALAR” MODULI

2-amaliy video dars

“Jismoniy tarbiya fani o‘qituvchisi” malaka oshirish yo‘nalishining umumiy o‘rta ta’lim maktablari jismoniy tarbiya o‘qituvchilari uchun

“Jismoniy tarbiya, sport nazariyasi va uslubiyati” kafedrasi professori. H.T.Rafiev

Samarqand-2023

2-Mavzu. Jismoniy tarbiya va sportni ommalashtirish va boshqarishda xorijiy davlatlar tajribalari

REJA

- **1. Jismoniy tarbiya va sportni tashkil etishda rivojlangan davlatlar tajribasi.**
- **2. Xorijiy davlatlarda ommaviy sportni tashkil etish xususiyatlari.**

- Rivojlangan mamlakatlar ichida yetakchi bo'lgan AQShda Milliy chempionatlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, chempionatda o'ynaydigan jamoalarning tarkibi yildan-yilga kuchayib barqarorlashib bormoqda. Oxirgi o'rinni egallagan jamoa (yoki jamoalar) quyi ligaga o'tmaydilar. Liga tarkibidagi o'zgarish, klubni sotish yoki sotib olish yoki ligaga kirishga katta badal to'lashi kerak bo'ladi. Biz buni o'z qarashlarimiz bilan **Amerika tajribasi** deb atashimiz mumkin.

• **Yevropa modeli** ustunlikni yaratishga intilayotgan sport jamoalari o'rtasidagi raqobatga, asosan kuchli sportchilarni qo'lga kiritish uchun moliyaviy imkoniyatlarga asoslanadi. Ushbu holat ertami-kechmi, qoida tariqasida, yildan-yilga o'zlari orasida chempionatda sovrinlarni yutib oladigan bir nechta (ikkitadan uchtagacha) super klublarning paydo bo'lishiga olib keladi. So'nggi 15 yil ichida futbol bo'yicha Yevropa milliy chempionatlari buning tasdig'idir. Italiyada - "*Milan*" va "*Yuventus*", Germaniyada - "*Bavariya*", Angliyada - "*Manchester Yunayted*" va "*Arsenal*", Ispaniyada - "*Barselona*" va "*Real Madrid*", Rossiyada - "*Spartak*", "*Lokomotiv*", CSKA; Ukrainada - "*Dinamo Kiev*" va "*Shaxtyor*". Professional sportni Yevropa boshqaruvi tahlili shuni ko'rsatadiki, jamoa rahbarlari va menejerlarining musobaqani tashkil etish tizimida yuzaga kelgan vaziyatni engib, iqtisodiy natijalarga erishish istagi ko'plab klublarni o'z imkoniyatlaridan tashqarida boshqarishga majbur qiladi va bu ko'pincha halokatli oqibatlariga olib keladi. Bunday misollarni mahalliy professional sportning qisqa tarixidan ham keltirish mumkin.

- Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, **Amerika** boshqaruv tizimi bilan solishtirganda, Yevropa professional ligalarida jamoa va sportchilarni yollashda boshqacha printsiptni qo'llamoqda. Ushbu boshqaruv xususiyati jamoani qurishning boshqa tamoyillariga, homiylarning (Yevropa klublari, qoida tariqasida, homiylik orqali o'z daromadlarining 50 foizigacha bo'lgan qismini) va mahalliy ma'murlar tomonidan ularni moliyalashtirishda ishtirok etishiga olib keladi.
- Yevropada klublar televizion huquqlarni sotishdan kamroq daromad olishadi, sportchilarning maoshlari kamroq va ular ijtimoiy jihatdan kamroq himoyalangan. Ta'kidlash joizki, na **AQSh**da va na Yevropada professional sport turlari mamlakat terma jamoalarida sportchilarni xalqaro musobaqalarda qatnashishga tayyorlash vazifa emas.
- Professional sport sohasidagi **Amerika** boshqaruv tizimi uni boshqa ko'ngil-ochar turlar bilan raqobatlashadigan hordiq chiqarish sohasi deb biladi. Taniqli sportchilar shou-biznes vakillari va menejment tizimi jamoalarni iqtisodiy muvaffaqiyatsizliklardan himoya qilishga yordam beradi, chunki daromadlar ligadagi barcha jamoalar o'rtasida taqsimlanadi.

- Shu bilan birga, klub egalari moliyaviy resurslar va o'yinchilarni manevr qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklashadi, chunki sportchilarning oylik maoshlarida cheklovlar mavjud.

- Xorijiy tajribalarni umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, sport tashkilotlari dunyoning ko'plab rivojlangan mamlakatlarida jismoniy tarbiya va sportning asosiy tashkiliy shakli hisoblanadi. Xorijiy mamlakatlarda mashhur futbol, xokkey va boshqa sport o'yinlari to'garaklari bilan bir qatorda sog'liqni saqlashga qaratilgan turli xil sport klublari mavjud. Masalan, **Germaniyada** 85,5 mingta sport va dam olish markazlari mavjud bo'lib, ularda 5,9 million ishtirokchilar 100 dan ortiq turli xil sport turlari bilan shug'ullanishadi. **AQShda** 15000 dan ortiq klublar, **Finlyandiyada** 6000 ga yaqin klublar va boshqalar mavjud. Sport, jismoniy tarbiya va sport sohasidagi chet el adabiyotlarini tahlil qilganda shuni yodda tutish kerakki, chet ellik mualliflar bizga tanish bo'lgan "jismoniy madaniyat" atamasini ishlatmaydilar Chet davlatlarning aksariyat qismida boshqa atamalar qo'llaniladi: "fitness" - jismoniy tayyorgarlik;

• “Jismoniy tarbiya” - jismoniy tarbiya; Jismoniy dam olish - jismoniy tiklanish. Frant suzcha “de sporte” (o‘yin-kulgi) so‘zidan kelib chiqqan “sport” so‘zi musobaqalardagi natijalarni taqqoslash, natijalar bilan bog‘liq bo‘lgan turli xil sport tadbirlarini anglatadi. AQShda quyidagi sport turlari ajralib turadi:

- Tayanch sport, yoki Yevropada “sport hamma uchun” deb nomlangan;
- Maktab va kollej sport turlari, turli sport klublar, uyushmalardagi sport turlari, shu qatorda eng yuqori yutuqlarga ega sport turlari, shu jumladan olimpiada (oxirgi sport rahbarlari uni “havaskor sport” deb atashadi) tashkil etilgan sport turlari;
- professional sport.

Chet elda “ommaviy sport” iborasi kam ishlatiladi. Ushbu sport turiga odatda “sport hamma uchun” yoki “dam olish sporti” atamalari qo‘llaniladi.

Xorijiy mamlakatlardagi ushbu faoliyat turlarining barchasi turli odamlar va turli tashkilotlarda amalga oshiriladi. Ammo ularning barchasini bitta umumiy asosda birlashtiradi - faoliyatning barcha turlarini boshqarishda asosiy tashkiliy bo‘g‘ini sport “klub”, “sog‘lomlashtiruvchi” yoki “Sport sog‘lomlashtiruvchi klublari”.

- Xorijiy sport turlarida rivojlanish dasturlarini amalga oshirish bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarda turli xil sport klublarining faoliyat ko'rsatayotganligini ko'rsatadi. Shunday qilib, sport va fitness sohasida taniqli amerikalik mutaxassis M. Volf quyidagi klub turlarini ajratib o'tadi:
 - tijorat sog'lomlashtirish markazlari va sport klublari;
 - xususiy sport klublari;
 - mehmonxonalar, katta binolar, bog'lardagi sog'lomlashtirish markazlari klublari;
 - turli uyushmalarga tegishli klublar;
 - sport klublari korporatsiyalar, firmalar, kompaniyalar markazlari;
 - yurak-qon tomir rehabilitatsiya markazlari klublari;
 - sport va tibbiy markazlar klublar;
 - Havaskor va professional sport to'garaklari.

- Chet el tajribasini umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, talabgorlar kontingentiga qarab quyidagi to'garak turlari ajratilgan: bolalar uchun; maktab (dam olish, sport va qiziqishlar); talaba (sog'liqni saqlash va sport); korxonalar va firmalarda (sog'liqni saqlash va sport); lekin yashash joyida, parklarda (sog'lomlashtirish va sport); yirik klinikalar va kurortlarda (tibbiy va sog'liq); sport bo'yicha sport to'garaklari; ayollar uchun; oilalar uchun va boshqalar. Trening uchun tanlangan yoki afzal qilingan o'quv dasturlariga qarab aerobika, yugurish, bouling, bodibilding, golf, tennis, suzish to'garaklari va boshqalar ajralib turadi.

- **Pandemiya davrida jismoniy tarbiya va sport sohasi qanday rivojlandi?**

2020-yil nafaqat mamlakatimiz, balki dunyo sportida muhim yil bo'lishi kutilayotgandi. Jumladan, 24 iyul – 9 avgust kunlari kunchiqar yurt Yaponiyada XXXII yozgi Olimpiya o'yinlari o'tkazilishi belgilangan, yurtimizda ham ko'plab nufuzli musobaqalar va tadbirlar o'tishi lozim edi. Ammo...

Koronavirus pandemiyasi tufayli rejalar butkul o'zgarib ketdi. «Tokio-2020» bir yil keyinga surildi, ko'plab sport tadbirlari kechiktirildi yoki bekor qilindi. Xullas, orzular, rejalar, maqsadlar o'zgardi.

- COVID-19 pandemiyasi 2020-yilgi dunyo sport taqvimiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi, ko'plab davom etayotgan yoki rejalashtirilgan sport tadbirlari qoldirildi yoki bekor qilindi. Sportga ta'siri nuqtai nazaridan, COVID-19 tarqalishi Ikkinchi Jahon Urushidan beri eng muhim voqea bo'ldi.
- 2020-yil aprel oyiga kelib, ba'zi davlatlar (masalan, Nikaragua, Tojikiston va Belarusiya) bundan mustasno, butun dunyo bo'ylab professional sport musobaqalari bekor qilindi yoki to'xtatildi.

- Tokiodagi Olimpiya va Paralimpiya o'yinlari 2021-yilga ko'chirilgani ma'lum bo'ldi. Musobaqa 2021-yilning 21-iyulida Tokiodagi favqulodda holat sharoitida boshlandi. Tokiodagi musobaqada tomoshabinlarga ruxsat berilmagan. Boshqa musobaqalar ham to'xtatildi.
- Global COVID-19 pandemiyasi har qanday turdagi tashkilotlarda xodimlarni boshqarish tuzilmasi va usullarini o'zgartirishni talab qildi. Biroq, masofadan boshqarishga o'tishning murakkabligi ko'p jihatdan ijtimoiy tashkilotlarning boshqaruv tizimida o'z aksini topdi, ularning faoliyati menejerlar, bo'ysunuvchilar va ko'rsatiladigan xizmatlar iste'molchilari o'rtasida bevosita va doimiy aloqani o'z ichiga oladi.

**E'tiboringiz uchun
raxmat!!!**